

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ

29-35-69, 628-37-04
21-07-57, 628-90-17

UL. ŻURAWIA 4A, SKR.PT.24
00-503 W A R S Z A W A
TELEFAX: 29-40-89

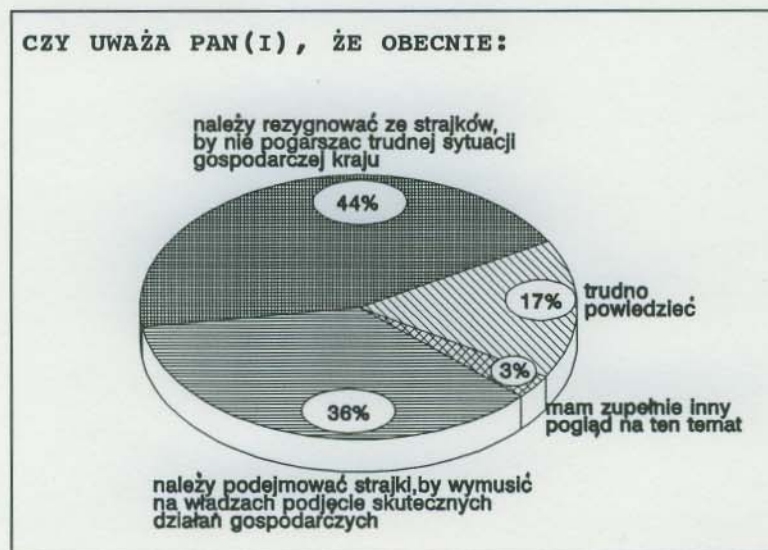
BS/18/14/93

STOPIEŃ SPOŁECZNEJ AKCEPTACJI STRAJKÓW

Komunikat z badań

Warszawa, luty 1993 r.

◆ W dwa tygodnie po zakończeniu strajków śląskich ponad jedna trzecia badanych jest przekonana o skuteczności walki strajkowej. Przeważająca część ankietowanych uważa, że w zakończonym kompromisem strajku górników nie ma zdecydowanego zwycięzcy.

◆ Wzrasta społeczna akceptacja walki strajkowej. Najbardziej prostrajkowo ze wszystkich grup społeczno-zawodowych są nastawieni robotnicy wykwalifikowani. Ich radykalizm zwiększył się istotnie w ciągu ostatniego miesiąca.

◆ Zwolenników walki strajkowej charakteryzuje przede wszystkim: zaufanie do polityków i organizacji postkomunistycznych, niechęć do rządu i polityków solidarnościowych oraz głębokie poczucie braku bezpieczeństwa socjalnego.

W grudniu ubiegłego roku miał miejsce największy od 1990 r. strajk górniczy. W wyniku negocjacji górników, reprezentowanych przez NSZZ "Solidarność", z rządem osiągnięto kompromis. W dwa tygodnie po zakończeniu konfliktu śląskiego został przeprowadzony sondaż¹, w którym pytaliśmy respondentów o ich poglądy na temat sensowności i skuteczności metody walki strajkowej w obecnej sytuacji gospodarczej kraju. Przedmiotem naszych zainteresowań była również społeczna ocena konsekwencji strajków górników.

Nastroje strajkowe

Jedna trzecia ankietowanych (36%) uważa, że należy podejmować strajki, by wymusić na władzach podjęcie skutecznych działań gospodarczych (w grudniu pogląd taki wyraziło 31% badanych), przeciwną opinię - należy rezygnować ze strajków, by nie pogarszać trudnej sytuacji gospodarczej - podziela nieco więcej (44%) respondentów (w grudniu '92 - 53%) - tabela 1.

Wśród rolników oraz robotników wykwalifikowanych² przekonanie, że należy podejmować strajki wyraźnie przeważa nad przeświadczeniem o konieczności rezygnacji z tej formy protestu (tab. 2). W porównaniu z grudniem '92 odnotowano gwałtowną zmianę opinii wśród robotników wykwalifikowanych - odsetek przekonanych o konieczności rezygnacji ze strajków zmniejszył się z 52 do 34 punktów procentowych (wśród rolników z 58 do 40),

¹ "Aktualne problemy i wydarzenia" (31) - badanie zrealizowano w dniach 15-17 stycznia 1993 r. na reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski (N=1208).

² W rozważaniach nie uwzględniono robotników niewykwalifikowanych, ponieważ - jak wykazują analizy - ich opinie nie odbiegają w istotny sposób od poglądów pozostałych respondentów.

a odsetek opowiadających się za podejmowaniem walki strajkowej zwiększył się z 38 do 48 punktów (wśród rolników z 30 do 47). Tendencja wzrostu akceptacji strajku jako metody wpływania na politykę gospodarczą rządu wystąpiła również wśród kadry kierowniczej i pracowników umysłowych.

Innym wskaźnikiem wzrostu akceptacji strajku jako metody wpływania na sytuację gospodarczą, tym razem w skali mikro, jest zmiana w rozkładzie odpowiedzi na pytanie o sensowność podejmowania strajku w bankrutującym przedsiębiorstwie państwowym. W porównaniu z badaniem przeprowadzonym tuż przed wybuchem strajków górniczych zwiększyła się (z 37% do 43%) grupa ankietowanych uważających, że w takiej sytuacji pracownicy powinni strajkować, by wymusić na władzach działania zmierzające do ratowania przedsiębiorstwa. Jednocześnie zmniejszył się (z 44% do 36%) odsetek wskazań, że należy rezygnować wtedy ze strajku - tabela 3.

Robotnicy wykwalifikowani są najbardziej radykalną - nastawioną prostrajkowo - grupą zawodową. Niemal dwie trzecie z nich opowiada się za strajkiem w bankrutującym przedsiębiorstwie (tab. 4). Interesujące, że w porównaniu z wynikami badania przeprowadzonego przed ostatnimi strajkami, radykalizm robotników wykwalifikowanych nasilił się (o 10 punktów procentowych). Zwiększyła się też (o 17 punktów) akceptacja strajków wśród pracowników umysłowych. Wyraźnie zmniejszyło się natomiast (o 16 punktów) poparcie dla tej formy protestu wśród kadry kierowniczej - tabela 4.

Warto zauważyć, że omawiane tu znaczące przesunięcia w opiniach o strajkach nastąpiły w ciągu zaledwie jednego miesiąca. Oznacza to, że wybuch konfliktu śląskiego, jego przebieg oraz kompromisowy finał w sposób istotny wpłynęły na poglądy społeczeństwa w kwestii sensowności podejmowania walki strajkowej. Przekonały, jak się wydaje, część opinii publicznej, że strajk jest skutecznym narzędziem, za pomocą którego można wpływać na

rozwój sytuacji. Znajduje to również odzwierciedlenie w najbardziej ogólnie wyrażanej akceptacji strajku. W porównaniu bowiem z wrześniem '92 wzrosła (o 14 punktów procentowych) grupa przekonanych, ogólnie rzecz biorąc, o skuteczności walki strajkowej. Obecnie ponad jedna trzecia badanych jest zdania, że "w obecnej sytuacji tylko za pomocą strajków można coś osiągnąć" - tabela 5.

Czy wybuchnie poważny konflikt społeczny?

Prognozy badanych w tej kwestii nie są tak pesymistyczne, jak można by sądzić na podstawie odnotowanego nasilenia się postaw prostrajkowych. W porównaniu z pomiarem wrześniowym wzrosła (z 57% do 68%), co prawda, grupa badanych wyrażających przekonanie, że czeka nas okres strajków i protestów o podobnym (odpowiednio 23% i 27%) lub większym (34% i 41%) nasileniu, jednak odsetek respondentów prognozujących wybuch poważnego konfliktu społecznego (10%) jest nadal taki sam (tab. 6).

Gdy respondentów zapytano, czy zaaprobowałiby decyzję o ogłoszeniu strajku powszechnego, jeśli sytuacja w kraju nie poprawiłaby się w najbliższym czasie, to twierdząco odpowiedziało 25% badanych, a przeciwnych takiemu rozwiązaniu było 61%.

Jednak na pytanie inaczej sformułowane, bezpośrednio zadane grupie pracowników najemnych - czy byliby gotowi wziąć udział w strajku generalnym, który byłby powszechnym protestem pracowników przeciw polityce gospodarczej rządu - twierdząco odpowiedziało 56% badanych. Gotowość udziału w strajku we własnym zakładzie pracy zadeklarowało 50% ankietowanych pracowników najemnych, a w strajku solidarnościowym - 42% osób z tej grupy (tab. 7).

Reasumując dane dotyczące poglądów badanych na temat wybuchu poważnego konfliktu społecznego, okazuje się, że 10% badanych uważa, że w ciągu najbliższych miesięcy jest on prawdopodobny, 25% zaakceptowałoby decyzję o ogłoszeniu strajku powszechnego, a 56% ankietowanych pracowników najemnych gotowych byłoby w nim wziąć udział. Oczywiście deklaracji gotowości do udziału w strajku generalnym nie można brać dosłownie; jest ona, jak się wydaje, raczej okazją do kolejnego werbalnego sprzeciwu badanych pracowników najemnych wobec polityki gospodarczej rządu niż realną zapowiedzią własnych zachowań. Świadczyć może o tym relatywnie niska korelacja (0,21) między gotowością do udziału w strajku powszechnym, a przewidywaniem wybuchu poważnego konfliktu społecznego. Jednak korelacja między aprobatą decyzji o ogłoszeniu strajku powszechnego a gotowością do udziału w nim jest większa (0,31). Wszystko to może oznaczać, że pewien odłam społeczeństwa jest głęboko przeświadczony o nieuchronności pojawienia się poważnych konfliktów społecznych.

Czemu służą strajki?

Ponieważ aprobata strajków jest wyrażana zarówno wówczas, gdy badani wypowiadają się o nich jako o metodzie osiągnięcia czegokolwiek w "obecnej sytuacji", jak i wtedy, gdy mówią o strajkach jako instrumencie "wymuszania na władzach podjęcia skutecznych działań gospodarczych", interesujące jest, jakie są - w opinii społecznej - główne cele tej formy protestu, czemu przede wszystkim ma ona służyć.

Okazuje się, że w opinii przeważającej części badanych (60%) strajk jest przede wszystkim sposobem walki o poprawę warunków życia. Częściej niż inni sądzą tak pracownicy umysłowi oraz robotnicy wykwalifikowani. Zdecydowanie mniej respondentów (13%)

twierdzi, że strajk jest sposobem wywierania wpływu na politykę gospodarczą rządu. Podobna liczebnie grupa badanych (14%) uważa, że jest on narzędziem realizacji ambicji przywódców związkowych i polityków. Pozostali (13%) nie mieli w tej sprawie opinii.

Cele strajków i ocena porozumień zawartych między rządem a NSZZ "Solidarność"

Oceniając skutki ostatnich negocjacji rządu, których celem było przerwanie akcji strajkowej lub zapobieżenie wybuchowi strajków, ankietowani najczęściej (43%) wyrażają pogląd, że "porozumienia są korzystne dla uczestników protestów, ale kosztem nas wszystkich, całego społeczeństwa" (tab. 8).

Przekonanie, że zakończone sukcesem negocjacje z rządem są związane z ponoszeniem kosztów przez innych, niestrajkujących, uwidacznia się również w odpowiedzi na kolejne pytanie ankiety. W opinii 65% badanych, jeśli rząd przyznaje podwyżki płac dla zakładów, które strajkują, to dzieje się to kosztem pracowników innych zakładów i branż (tab. 9).

Jak się wydaje, znacząca część społeczeństwa myśli o sytuacji niedoboru, jaką jest obecny stan finansów Polski, w kategoriach gry interesów różnych grup zawodowych dążących do zdobycia jak największej puli środków dla siebie. Nieaktualne staje się myślenie w kategoriach konfliktu solidarystycznego społeczeństwa z władzą w pełni kontrolującą zasoby.

W konsekwencji tej zmiany myślenia przeważająca część ankietowanych uważa, że w zakończonym kompromisem strajku górników nie ma zdecydowanego zwycięzcy. Połowa badanych twierdzi, że strajk ten dla górników nie zakończył się "ani sukcesem, ani porażką", a ponad jedna trzecia udziela takiej odpowiedzi w odniesieniu do rządu i NSZZ "Solidarność". Przekonanie, że sukces odnieśli górnicy i NSZZ "Solidarność" jest wyrażane nieco częściej niż opinia, że strajk zakończył się sukcesem rządu (tab. 10).

Mieszkańcy Śląska³ zdecydowanie rzadziej (16%) niż mieszkańcy kraju (przeciętna dla kraju 24%) oraz mieszkańcy Łodzi (30%) są zdania, że strajk zakończył się sukcesem górników i porażką rządu (odpowiednio 17%, 24% oraz 26%). Jednocześnie bardziej wierzą w efektywność strajków: 42% ankietowanych uważa, że w obecnej sytuacji tylko za pomocą strajków można coś uzyskać (przeciętna dla kraju - 35%). Są większymi optymistami w ocenie rozwoju sytuacji strajkowej - 18% badanych mieszkańców Śląska stwierdziło, że w ciągu najbliższych miesięcy będzie się w Polsce uspokajało (przeciętna dla kraju - 10%, w Łodzi - 10%).

W wyniku porozumienia kończącego strajk na Śląsku górnicy uzyskali przede wszystkim "obietnicę podwyżek płac w niedalekiej przyszłości" (75% wskazań) oraz "wstrzymanie masowych zwolnień" (65% wskazań). Z deklarowaną przez obie strony konfliktu tezą, że najważniejszym punktem porozumienia jest "przyspieszenie programu naprawczego górnictwa" zgodziła się jedynie połowa ankietowanych.

Poglądy badanych w kwestii, które z ustaleń porozumienia jest ważniejsze dla górników - czy "przyspieszenie programu naprawczego górnictwa", czy też "obietnica podwyżek w niedalekiej przyszłości" - są podzielone (odpowiednio 44% i 41%) - tabela 11.

W jaki sposób rozwiązywać konflikty?

Ankietowani najczęściej wyrażają pogląd, że stroną najbardziej predystynowaną do realizacji postulatów załogi jest dyrekcja przedsiębiorstw państwowych. Sądzi tak obecnie 53% ankietowanych, podobnie jak sierpniu '92 (50%), ale więcej niż we wrześniu '92 (41%).

³ Przytoczone dane pochodzą z sondaży, którymi zostali objęci dodatkowo mieszkańcy województwa katowickiego (N=225) i łódzkiego (N=212).

Wyraźnie zmalał natomiast (z 34% w sierpniu '92 i wrześniu '92 do 22% obecnie) odsetek odpowiedzi wskazujących na rząd (tab. 12).

Negocjacje z dyrekcją zakładu pracy są również w opinii zdecydowanej większości badanych pracowników najemnych (75% wskazań) najskuteczniejszym sposobem obrony interesów pracowniczych. Na negocjacje z ministerstwem wskazało 29% ankietowanych pracowników, a na strajk - 12% badanych z tej grupy (tab. 13).

Wydaje się więc, że pomimo nasilenia się postaw prostrajkowych badanych, istotną rolę w ich myśleniu na temat obrony interesów pracowniczych odgrywa przekonanie o dużej skuteczności negocjacji.

Kim są zwolennicy walki strajkowej?

Przyjrzyjmy się bliżej poglądom politycznym⁴ zwolenników akcji strajkowych. Przekonanych, że "w obecnej sytuacji tylko za pomocą strajków można coś uzyskać" charakteryzuje przede wszystkim: zaufanie do W. Pawlaka oraz aprobata działalności OPZZ. Sądzą oni ponadto, że warunki materialne życia ludzi ulegną w ciągu najbliższego roku pogorszeniu, a największym lękiem napawa ich możliwość utraty pracy.

Opinię, że "obecnie należy podejmować strajki, by wymusić na władzach podjęcie skutecznych działań gospodarczych" podzielają przede wszystkim badani negatywnie oceniający działalność rządu. Pogląd taki mają też zwolennicy OPZZ oraz ankietowani opowiadający się za rozwiązaniem parlamentu i rozpisaniem nowych wyborów. W dalszej kolejności są to badani, którzy z zadowoleniem przyjęliby ustąpienie obecnego rządu, darzący zaufaniem A. Kwaśniewskiego oraz respondenci, którzy obecnie najbardziej obawiają się utraty pracy.

⁴ Zastosowano metodę analizy regresji stepwise.

Osoby akceptujące decyzję o ogłoszeniu strajku powszechnego charakteryzuje przede wszystkim nieufność wobec H. Suchockiej, negatywna ocena warunków życia własnych i swojej rodziny. Są oni zwolennikami rozwiązania parlamentu, obdarzają zaufaniem A. Leppera, a nie ufają W. Niewiarowskiemu. Ich zaufaniem cieszy się W. Pawlak, a nieufni są wobec J.K. Bieleckiego. Najbardziej boją się biedy i braku pieniędzy.

Respondentów prognozujących nasilanie się fali strajków i protestów, aż do wybuchu poważnego konfliktu społecznego, wyróżnia ogólny pesymizm w ocenie kierunku, w jakim rozwija się sytuacja w kraju, oraz w przewidywaniach dotyczących warunków materialnych życia ludzi w ciągu najbliższego roku. Istotna w ich prognozowaniu jest negatywna ocena działalności prezydenta oraz nieufność wobec H. Suchockiej. Ponadto negatywnie oceniają działalność NSZZ "Solidarność". Źródłem ich największego niepokoju jest brak pieniędzy na leczenie w przypadku choroby.

Reasumując, istotę poglądów zwolenników walki strajkowej stanowi większe zaufanie do polityków i organizacji postkomunistycznych oraz niechęć do rządu i polityków solidarnościowych. Za tym wszystkim kryje się głębokie poczucie braku bezpieczeństwa socjalnego, manifestujące się przede wszystkim obawą o utratę pracy.

Wydaje się, że od pamiętnych wyborów zakończonych triumfem "Solidarności" w 1989 r., koło historii zatacza powoli pełny obrót. Najbardziej niezadowoleni, zagrożeni socjalnie znaleźli przywódców - polityków postkomunistycznych, którym ufają i na których - po koniecznym, ich zdaniem, rozwiązaniu parlamentu i ogłoszeniu nowych wyborów - być może oddadzą swój głos.

A N E K S
Tabelaryczne zestawienie danych

Tabela 1 w procentach

Czy uważa Pan(i), że obecnie:	Wskazania respondentów według terminów badań:	
	XII '92	I '93
- należy rezygnować ze strajków, by nie pogarszać trudnej sytuacji gospodarczej naszego kraju czy też	53	44
- należy podejmować strajki, by wymusić na władzach podjęcie skutecznych działań gospodarczych	31	36
Mam zupełnie inny pogląd na ten temat	2	2
Trudno powiedzieć	14	17

Tabela 2 w procentach

Czy uważa Pan(i), że obecnie:	Wskazania							
	robotników wykwalifikowanych		rolników		kadry kierowniczej		pracowników umysłowych	
	XII '92	I '93	XII '92	I '93	XII '92	I '93	XII '92	I '93
- należy rezygnować ze strajków, by nie pogarszać trudnej sytuacji gospodarczej naszego kraju czy też	52	34	58	40	57	52	54	57
- należy podejmować strajki, by wymusić na władzach podjęcie skutecznych działań gospodarczych	38	48	30	47	27	33	30	32

Tabela 3 w procentach

Czy uważa Pan(i), że w bankrutującym przedsiębiorstwie państwowym:	Wskazania respondentów według terminów badań:	
	XII '92	I '93
- pracownicy powinni zrezygnować ze strajków, by nie pogarszać sytuacji swojego zakładu pracy czy też	44	36
- pracownicy powinni strajkować, by wymusić na władzach działania zmierzające do ratowania przedsiębiorstwa	37	43
Mam zupełnie inny pogląd na ten temat	3	2
Trudno powiedzieć	15	19

Tabela 4

w procentach

Czy uważa Pan(i), że w bankrutującym przedsiębiorstwie państwowym:	Wskazania							
	robotników wykwalifikowanych		rolników		kadry kierowniczej		pracowników umysłowych	
	XII '92	I '92	XII '92	I '92	XII '92	I '92	XII '92	I '92
- pracownicy powinni zrezygnować ze strajków, by nie pogarszać sytuacji swojego zakładu pracy czy też	36	28	48	33	42	48	53	40
- pracownicy powinni strajkować, by wymusić na władzach działania zmierzające do ratowania przedsiębiorstwa	50	60	36	48	40	24	31	48

Tabela 5

w procentach

Które z poniższych stwierdzeń jest bliższe Pana(i) opinii:	Wskazania respondentów według terminów badań:	
	IX '92	I '93
- w obecnej sytuacji tylko za pomocą strajków można coś osiągnąć czy też	21	35
- w obecnej sytuacji podejmowanie strajku w gruncie rzeczy nic nie daje	59	51
Trudno powiedzieć	20	14

Tabela 6

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższych miesięcy fala strajków, protestów będzie narastała czy też będzie malała?	Wskazania respondentów według terminów badań:	
	IX '92	I '93
Będzie się uspokajało - strajki, protesty będą powoli wygasły	16	10
Będzie tak jak teraz - będą się pojawiały protesty i strajki	23	27
Będzie narastała fala strajków, protestów	34	41
Wybuchnie poważny konflikt społeczny	11	10
Trudno powiedzieć	16	11

Tabela 7

w procentach

Czy był(a)by Pan(i) gotów wziąć udział w:	Wskazania respondentów		
	tak	nie	trudno powiedzieć
- w strajku, do którego doszłoby w Pan(i) zakładzie	50	36	14
- w strajku popierającym protest innych strajkujących zakładów	42	43	15
- w strajku generalnym, powszechnym proteście pracowników przeciw polityce gospodarczej rządu	56	30	14

Tabela 8

w procentach

Ostatnio rząd prowadził negocjacje mające na celu przerwanie strajku lub zapobieżenie wybuchowi strajku. Jak Pan(i) sądzi, czy zawarte w wyniku tych negocjacji porozumienia są:	Wskazania respondentów
- korzystne dla uczestników protestów, ale kosztem nas wszystkich, całego społeczeństwa	43
- korzystne i dla uczestników protestów, i dla nas wszystkich	11
- korzystne dla uczestników protestów, a społeczeństwo na tym ani nie traci, ani nie zyskuje	22
Trudno powiedzieć	24

Tabela 9

w procentach

Jeśli rząd przyznaje podwyżki płac dla zakładów, które strajkują, to czy Pana(i) zdaniem, dzieje się to:	Wskazania respondentów
- kosztem pracowników innych zakładów i branż	65
- nie dzieje się to kosztem innych	17
trudno powiedzieć	18

Tabela 10

w procentach

Strony konfliktu	Czy Pana(i) zdaniem, można powiedzieć, że niedawny strajk górników zakończył się dla poszczególnych stron konfliktu:			
	sukcesem	porażką	ani sukcesem, ani porażką	trudno powiedzieć
Górnicy	25	8	50	17
Rząd	17	24	35	24
NSZZ "Solidarność"	23	14	36	28

Tabela 11

w procentach

Co, Pana(i) zdaniem, górnicy uzyskali w wyniku porozumienia kończącego strajki na Śląsku?	Wskazania respondentów		
	tak	nie	trudno powiedzieć
Przyspieszenie programu naprawczego górnictwa	50	43	7
Obietnicę podwyżek płac w niedalekiej przyszłości	75	19	6
Przyspieszenie programu ochrony środowiska w regionie	40	51	8
Wstrzymanie masowych zwolnień	65	27	8

Tabela 12

w procentach

Kto, Pana(i) zdaniem, powinien decydować o spełnieniu postulatów pracowników strajkujących w państwowych przedsiębiorstwach?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	VIII'92	IX'92	I'93
Dyrekcje przedsiębiorstw	50	41	53
Rząd	34	34	22
Nie interesuje mnie to	8	12	10
Trudno powiedzieć	8	13	14

Tabela 13

w procentach

Jaki jest najskuteczniejszy sposób obrony interesów pracowniczych w zakładzie pracy takim jak Pana(i)?	Wskazania respondentów
Negocjacje z dyrekcją/zarządem	75
Negocjacje z radą pracowniczą/nadzorczą	45
Negocjacje z ministerstwem	29
Strajk	12
Demonstracje	5
Zwolnienie tempa pracy	3
Trudno powiedzieć	7